

Doxology of God in *Prayers by the Lake* of Bishop Nicholai Velimirovich

Ksenija Končarević

Faculty of Philology, University of Belgrade

✉ kkoncar@mts.rs

Abstract: In this paper, the author investigates the question of the units by which God is named in Bishop Nicholai Velimirovich's *Prayers by the Lake*. The choice of the units by which God is named in the *Prayers by the Lake* is usually determined by the subject of the prayer itself. Bishop Nicholai expresses his creativity by using names for God of biblical origin. And even more, he enriches already established, common expressions with God as denotation with new meaning dimensions, which is also an expression of his authentic creativity. With such a procedure, he realizes the fullness of meaning and highlights the expediency, stylistic functionality, and beauty of the chosen expression.

In *Prayers by the Lake*, metaphorical representations form a semantic-symbolic base from which a rich series of metaphorical and comparative nominative constructions will be born, with which Bishop Nicholai addresses God in prayerful ecstasy.

The analysis of the nominative units with God as the denotation used in the *Prayers by the Lake* only somewhat illustrated the poetic prayer soarings of Bishop Nicholai Velimirovich, which reach the psalmistic ecstasy. Although prayers are characterized by a high degree of formality in the form of the existence of established linguistic structures, Bishop Nicholai Velimirovich's *Prayers by the Lake* are to a significant extent a reflection of the individual style of high literary-artistic and authentic theological value.

Key words: Bishop Nicholai Velimirovich, *Prayers by the Lake*, theolinguistics, prayer.

Славословљење Бога у *Молићвама на језеру* Владике Николаја Велимировића

Ксенија Кончаревић

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

✉ kkoncar@mts.rs

Апстракт: У овом раду аутор истражује питање јединица којима је именован Бог у *Молићвама на језеру* Владике Николаја Велимировића. Избор ових јединица условљен је најчешће самом темом молитве. Владика Николај испољава креативност употребом именâ за Бога библијског порекла. И још више, већ устаљене, уобичајене изразе са Богом као денотатом он богати новим значењским димензијама, што је, такође, израз његовог аутентичног стваралаштва. Таквим поступком остварује пуноћу значења и истиче сврсисходност, стилску функционалност и лепоту одабраног израза. У *Молићвама на језеру* метафоричне представе чине семантичко-симболичку базу из које ће се изродити богат низ метафоричних и поредбених номинационих конструкција којима се у молитвеној екстази Владика обраћа Богу.

Анализом номинационих јединица са Богом као денотатом које су употребљене у *Молићвама на језеру* само су донекле илустровани песнички молитвени узлети Владике Николаја Велимировића, који достижу до псаламских крсно-васкрсних испуњења (екстаза). Иако је за молитве карактеристичан висок степен задатости форме у виду постојања устаљених језичких структура, *Молићве на језеру* Владике Николаја Велимировића у значајној мери одраз су индивидуалног стила високе књижевнoуметничке и аутентичне богословске вредности.

Кључне речи: Владика Николај Велимировић, *Молићве на језеру*, теолингвистика, молитва.

*Молићивом чистіим вид вере моје, да Те не изіуди у маіли,
Најсјајнија Звездо моја.
(Молитва XL)*

Теоријски приступи молитви као тексту (говореном или писаном) са јасно утврђеном функцијом (нарочито комуникативном, и то у специфичном контексту) могу бити различити. Са становишта литургије молитва јесте део религиозног чина, али је она истовремено и спољашња манифестација човекове свецеле привољености Богу, поуздања у његово промишљање и покровитељство. Своју побожност „поштовање, хваљење и величање Бога, своју зависност од Бога и своје уздање у њега“ верници испољавају „шиљући молитве Богу, анђелима и светитељима, посведочујући тако да су они хришћани и делови исте заједнице, изражавајући побожну заједницу мољењем један за другога, за живе и за мртве“ (Мирковић 1918).

Ђорђе Трифуновић у тумачењу молитве као књижевнотеоријског појма не изоставља ставове чувених црквених писаца — Јована Златоустог и Јована Лествичника, који у богатим песничким сликама казују шта је молитва. За Јована Златоустог молитва је „светлост душе, истинска спознаја Бога и људи, лечник страсти, лекарство против болести, мир душе, небеска водиља, која се не окреће око земље, већ иде до самог небеског свода...“ (Трифунувић 1990). За Јована Лествичника молитва је мајка врлине. „По својој каквоћи, молитва је сапостојање и јединство Човека и Бога. По своме дејству то је одражавање космоса, помирење са Богом, умилостивљење за грехе, мост којим се прелази преко искушења, грудобран који штити од сваке муке, раздијање демонских напада, служба анђела...“ (Лесћвица 28, 1 / Св. Јован Лествичник 1997). Молитва је са становишта аскетике и пастирске психологије „беседа срца човековог с Богом“. Архимандрит Јован Радосављевић, ученик Владике Николаја, каже: „Ми немамо другог начина да можемо с Богом разговарати, нити смо достојни да можемо на други начин разговарати...“ (Радосављевић 2011, 10).

И управо ова, разговорна, димензија молитве омогућава њено сагледавање из комуникацијског угла. Наиме, комуникација остварена молитвом специфична је због самих учесника, субјеката комуницирања. С једне стране, то је пошиљалац поруке — индивидуа или колектив, а са друге, то је прималац поруке — Богородица, Триипостасни Бог (Света Тројица), Господ Исус Христос као друга ипостас Свете Тројице, Свети, бестелесне силе — анђели. Порука је сама молитва. Сама порука у духовној комуникацији је специфична, што нас доводи у везу са начином обликовања садржаја молитве и њене форме. У књижевној теорији молитва се интерпретира као изразито лирски жанр, са религиозном мотивацијом и садржајем у виду песничког обраћања Богу и анђелима и светим лицима као објекту култа. У молитвама, дакле, коегзистира религиозна и уметничка (поетска) димензија. Оне су са специфичним карактеристикама које их диференцирају од књижевноуметничких остварења која нису сакралног карактера. Композиција молитве је углавном стандардизована. Основна схема сваке молитве садржи: најпре исповедање поверења у Бога, благодарeње, затим исповедање своје грешности у осећању кајања и скрушености, и најзад — сама молба.

Димитрије Богдановић наводи да у стилском погледу молитва примењује и развија све поступке и тропе који појачавају експресивност и истичу емотивну интонацију молбеног говора (Богдановић 1980, 83). Иако су у структурном и стилском погледу *Молишве на језеру* Светог Владике Николаја Велимировића у духу молитвене традиције, оне су, ипак, у значајној мери одраз индивидуалног стила високе књижевноуметничке вредности. Захваљујући веома израженој поетизацији и креирању оригиналних песничких слика, које су засноване на загонетним метафорама, сликовитим поређењима, јаким контрастима и вештој организацији текста, Владичине молитве на основу стилских квалитета прелазе у сферу ауторских жанрова. Применом фигура које појачавају експресивност и увећавају емотивну интонацију молбеног говора, Владика Николај гради молитвену лирску песму

са псаламским свечаним тоном, укрштајући тако елементе поетике двају најзначајнијих библијских поетских жанрова.

О изузетној лепоти Владичиних текстова, јасноћи мисли и чистоти израза веома сликовито и истинито говори Преподобни Јустин Ћелијски, Нови Богослов и Исповедник: „Српска душа је муцала док се није родио Николај да јој нађе израз“ (уп. Поповић 1923; Поповић 2001). Поводом *Молиштва на језеру* ава Јустин ће, називајући га чудотворцем молитвених ритмова, веома надахнуто осликати сву јединственост Николајевог талента: „Он је стил, благодатно-раскошни стил наше душе. Он говори; никада у нас није тако говорио човек. Он се моли; никада се у нас није тако речито молио човек. Он има дар речи јер има дар свеосећања, дар жалостивости, дар свељубави, дар молитве“ (Поповић 1923, 76).

У *Молиштвама на језеру* ове типичне метафоричне представе чине семантичко-симболичку базу из које ће се изродити богат низ метафоричних и поредбених номинационих конструкција којима се у молитвеној екстази Владика обраћа Богу. Богатство језичког израза којим се именује Бог у молитвама Владике Николаја последица је саме суштине и сврхе молитве, која је, можда, најпотпуније исказана следећом мишљу: „Када се хришћанин моли хвалећи и величајући Бога, тада се удубљује његов дух у посматрању најузвишенијих особина Божјих и посматрајући их јача у њему вера у Бога великога и моћнога, јача побожност његова и поштовање Бога“ (Мирковић 1918, 10).

Са становишта стилистике проблем којим се у раду бавимо у најдиректнијој је вези са антономазијом (прономинацијом) типа *алтернативно заједничко име* → *власити-йно име* (*Творац, Свевишњи, Отац, Сведржишљ* → Бог). Дакле, овај тип антономазије уместо уобичајеног „подразумијева употребу другог имена, које у лексичком систему има статус заједничке именице“. А то заједничко име у функцији властитог по правилу се везује за именовање или „врховног господара добра“, тј. Бога, или „врховног господара зла“, тј. Сатане или Сотоне (Ковачевић 2000).

Избор јединица којима је именован Бог у *Молићвама на језеру* условљен је најчешће самом темом молитве. Владика Николај ће испољити креативност употребом именâ за Бога библијског порекла, попут наведених примера, који сами по себи као антономазијска средства имају стилске вредности, али и као део надахнутих поетских слика. Осим тога, антономазија се сматра синегдохом и метонимијом властитих имена. И још више, већ устаљене, уобичајене изразе са Богом као денотатом он богати новим значењским димензијама, што је, такође, израз његовог аутентичног стваралаштва. Таквим поступком остварује пуноћу значења и истиче сврсисходност, стилску функционалност и лепоту одабраног израза.

Госїоде їрїиїоїсїасни, очисти огледало
душе моје, и наднеси лице Твоје нада њ.
Да би душа моја засјала славом *Госїодара* свога. (Молитва X)

Недвосмислена је семантичка веза између појмовних вредности које су обухваћене лексемама *Бої* и *Васкрсїиїељ*. Оне такође успостављају такву релацију која се може сматрати апсолутном синонимијом.

Васкрсїиїељ је Господ мој. Васкрсава мртве од јутра до мрака, и од мрака до зоре.

Оно што јутро сахрани, увече Господ оживи, и оно што вече сахрани, ујутру Господ оживи.

Какво је дело достојније Бога живогa него васкрсавати мртве у живот? (Молитва XCII).

У *Молићвама на језеру* Владика Николај богати низ контекстуалних синонима метафоризованим јединицама које у основном семантичком садржају имају потенцијала да развију семантичку реализацију са појмовном вредношћу 'Бог'. Употребом лексема *Домаћин*, *Родїиїељ*, *Зигар*, *Победник*, *Цар*, *Владика*, *Вођ* развија се концепт који се примарно остварује у релацијама *Бої* — *Оїац*, *Бої* — *Творац*, *Бої* — *Пасїиир*. По-

стојећи лексичко-семантички однос може се транспоновати концептуалном формулом 'Господ Исус Христос је савршени Бог и савршени човек'. Ова концептуална формула у пуној је сагласности са догматом о сапребивању божанске и људске природе у Христу, које су у њему сједињене несливено, неизменљиво, нераздељиво, неразлучно (Орос 4. васељенског — Халкидонског сабора из 451. године). Најближи семантички кореспонденти Богу схваћеном као Творцу у *Молићвама на језеру јесу Родийџел* и *Зидар*, па и *Домаћин* и *Цар*. Навешћемо неколико карактеристичних примера:

И срце ће се моје испунити неисказаним миром небесним, и славиће
Боја у хору са херувимима и серафимима. И вратиће богато зајам
души и уму, јер ће их као равно њима равном мером наградити.
И напуниће срце моје слатком љубављу према *Господу* своме, и сажалењем и добром вољом према мучећим се душама у свету и у аду.
Приђи ми ближе, и још ближе, величанствени *Господару мој*.
(Молитва XLVII)

*

Господару Небесни, прими душу моју за своју слушкињу. Гле, једина је слобода моја, да служим бољем од себе.
(Молитва LXVIII)

*

Од свих ројева рој људи одлази најгладнији. Не зато, *Домаћине*, што
Ти немаш јела за људе него зато што они не познају своју храну,
па се отимају с гусеницама о исти брст.
(Молитва VIII)

*

Душо моја, пећино вечности, не допусти временом разбојницима
да уђу у тебе и наложе свој огањ у теби. Буди нема, кад те вичу.
Буди непокретна, кад ударају о тебе. И стрпљиво чекај *Домаћина*
свога. Заиста доћи ће.
(Молитва XLIII)

*

Душо моја, пећино вечности, не допусти временом разбојницима
да уђу у тебе и наложе свој огањ у теби. Буди нема, кад те вичу.
Буди непокретна, кад ударају о тебе. И стрпљиво чекај *Домаћи-*
на свога. Заиста доћи ће. (Молитва XLIII)

*

За све богохулнике кајем се, што хуле на Тебе не знајући да хуле на
Домаћина, који их одева и храни. (Молитва XXIX)

*

Кад и ја бејаш хармонично тројичан у светом јединству као што си
Ти од вечности у вечност.
Кад и у мени беше душа у пријатељству са свешћу и животом.
Кад и ја не имадох граница, нити комшија, нити деобе на ја и ти.
Ово сећање не избриши, *Родитељу мој*, но појачај.
Милостиви *Родитељу мој*, избриши сва сећања моја сем једног
јединог. (Молитва XXX)

*

Научи *Зидар* претке ваше, и вас саме, да зидате храмове Њему, јер
су вама на потребу а не Њему.
Зидајући Њему, ви зидате Њиме из себе. Јер не може земља ништа
учинити за Њега без Њега.
Зидајући најбоље Њему ви показујете пример души својој, шта
она треба у себи да зида. (Молитва LXXXIX)

*

Кад Ти дођеш, донећеш ми дарове пребогате. С Тобом, *Победнице*, до-
ћи ће ми и победа над свима досадама и бригама. С Тобом ће до-
ћи светлост, и здравље, и снага, и мудрост, и сва пуноћа свих људ-
ских очекивања од почетка до краја времена. (Молитва XXXIII)

*

Устаните грешници и зајецајте пред Њим, јер једино Његова рука
не баца се каменом на вас.
Устаните праведници и бдите, јер *Вођ* ваш долази вам.

Устани васионо и забруји песму Господњу, јер Господ живи и брижни за тебе, ушао је у тебе. (Молитва XXVI)

*

Кроз децу гледа *Цар* зачуђено у вас, и чека ваше одговоре. Ако одговори буду смртоносни, *Цар* ће се повући из деце ваше, и ви ћете се старати о лешевима.

Деца и светитељи држе Те, Госпoде мој, остали се бунтују против Тебе. Деца и светитељи су Твоје кушање света. (Молитва XCV)

*

Другу групу номинационих јединица чине лексеме са концептуалном вредношћу 'Бог је онај који даје' — живот у *Живојлодавац*, светло у *Светјлодавац*, дар у *Дародавац*.

*

Госјoде мој, једини постојећи, спаси мој ум од ова два паклена греха.

Истинo моја, спаси ме од злочесте самообмане ума мога.

Госјoдaру и *Дародавче* свега што јесам и имам, избави ме од гордости, погибије безумних и глупих. (Молитва LXIII)

*

Устаните грешници и зајецајте пред Њим, јер једино Његова рука не баца се каменом на вас.

Устаните праведници и бдите, јер Вођ ваш долази вам.

Устаните све звезде и заиграјте, јер *Светјлодавац* ваш иде вам у посету. (Молитва XXVI)

Изразита антропоцентрична димензија у процесу номинације Бога изражава тежњу да се трансцендентно искуство изрази конкретним, искуствено блиским концептима односно речима. Према Светом Григорију Богослову, места Светога Писма у којима се на антропоморфистички начин говори о Богу, не треба разумети буквално. „По Светом Писму, вели Свети Отац, Бог спава (Пс. 43, 24),

буди се (Дан. 9,14), гневи се (5 Мојс. 11, 17), хода, и има Херувиме као свој престо (Ис. 37, 16). Али, зар је Бог икада био подвргнут немоћима? Када си чуо да је Бог — тело? Очигледно је да се ту замишља нешто чега у ствари нема. Јер, саобразно нашим појмовима, ми смо и Божје назвали именима, узетим од нас самих“ (Поповић 1980).

У *Молићвама на језеру* посведочен је избор лексичких јединица у функцији именовања Бога са апстрактном концептуалном вредношћу: Бог је живот, спасење, здравље, истина, снага (сила), лепота (раскош, красота), љубав.

Светлосни Царе мој и Боже мој, Теби се једином молим и покло-
ним. Излиј се у мене као бујан поток у жедан песак. Само се
Ти излиј, животворна водо, лако ће онда трава расти по песку
и бели јагањци пасти по трави.

Само се Ти излиј у сухотну душу моју, *Животије мој* и Спасење
моје. (Молитва XIX)

*

Кад се кајањем очисти душа, болест ишчезава са грехом, и ти се
усељаваш у душу, *Вечито Здравље моје*. (Молитва XXIX)

*

Дуге су приче, предуге; кратак је морал — једно слово. Ти си
то слово, словесни Боже. Ти си тај морал свих прича. ... Кад
име Твоје изречем, све сам изрекао, и више него све: Сило и
Истино моја, помилуј ме! (Молитва XIII)

*

Управи срце моје, *Блажена Мудросићи*, и језик ће се мој управити.
Управи ум мој, *Блажена Мудросићи*, и језик ће се мој управити.
Присутством Твојим управи душу моју, и језик ће мој заборави-
ти све заклетве.

Шта вреди, Боже мој, да се оправдам пред људима, а пред Тобом
да се окривим? (Молитва LXXIII)

*

Вера Те моја види, Господе. Она је светлост и даљновид очи-
ју мојих.

Вера је моја туга моја за Тобом, кад си далеко од мене, *Красоїѡ*
моја. (Молитва XXXII)

*

Кад име Твоје изречем, све сам изрекао, и више него све:

Љубави моја, помилуј ме! Сило и Истино, помилуј ме!

(Молитва XIII)

Анализом номинационих јединица са Богом као денотатом ко-
је су употребљене у *Молиѡвама на језеру* само су донекле илу-
стровани песнички молитвени узлети Владике Николаја Ве-
лимировића, који достижу до псаламских крсно-васкрсних
иступљења (екстаза). Иако је за молитве карактеристичан ви-
сок степен задатости форме у виду постојања устаљених језич-
ких структура, *Молиѡве на језеру* Владике Николаја Велими-
ровића у значајној мери одраз су индивидуалног стила високе
књижевноуметничке и аутентичне богословске вредности.

* * *

Библиографија / Bibliography

Извор / Source

Велимировић, Епископ охридски Николај. *Молиѡве на језеру*. Би-
блиотека савремених религиозно-моралних питања, књ. 4–5.
Београд: Штампарија „Св. Сава“.

Литература / Literature

Богдановић, Димитрије. 1980. *Историја стiare српске књижевно-
сти*. Српска књижевна задруга, коло 73, књ. 487. Београд: Срп-
ска књижевна задруга.

Ковачевић, Милош. 2000. *Стилистика и драматика стилских фи-
ѡура*. 3. допуњено и измењено издање. Крагујевац: Кантакузин.

- Мирковић, Лазар. 1918. *Православна лиџуриџка или Наука о доџослужењу Православне Исџиочне Цркве*. 1, *Ойџи гео. По Лиџурџици Василиџа Миџрофановиџа и Теодора Тарнавскоџ за срџске џправославне доџословиџе израдио Лазар Мирковић*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампариџа.
- Поповић, Јустин [= Јером. Јустин]. 1923. „† Епископ охридски Николаџ. *Молиџиве на језеру*. Издање Библиотеке савремених религиозно-моралних питања, уређује Др. Чедомир Марџановић, проф. Књ. 4. и 5, Београд 1922.“ *Хриџићански живоиџ: месечни часоиџс за хриџићанску кулџуру и црквени живоиџ*, година II, број 1 и 2 (јануар–фебруар 1923): 75–78.
- Поповић, Јустин. 1980. *Доџмаџиџка Православне Цркве — Православна философиџа исџине*. Књ. 1. [Уредник Атанасиџе Јевџић; рецензент Амфилохиџе Радовић]. Ваљево: Манастир Ђелије.
- Поповић, Јустин. 2001. „Предговор“. У Владика Николаџ Велимировић, *Молиџиве над језером*, 5–9. Подгорица: Граматик.
- Радосављевић, Јован. 2011. „Живот је подвижништво“. Разговор са Архимандритом Јованом Радосављевићем; разговорала Славица Лазић. *Православље — новине Срџске Паџириџарџиџе*, година 43, бр. 1058 (15 април 2011): 8–10.
- Свети Јован Лествичник. 1997. *Лестџвиџа*. Превео са старогрчког Димитриџе Богдановић. 2. исправљено издање. Хиландарски путокази, бр. 5. Света Гора Атонска: Манастир Хиландар.
- Трифуновић, Ђорђе. 1990. *Азбучник срџских средњовековних књижевних џојмова*. 2. допуњено издање. Библиотека „Одреднице“. Београд: Нолит, 1990.
- Штасни, Гордана. 2013. „Номинаџиџа Бога у *Молиџивама на језеру Светог Николаџа Велимировића*“. У *Теолинџвистџичка џроучавања словенских језика*. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теориџа, књ. 5, ур. Јасмина Грковић-Мејдор и Ксениџа Кончаревић, 295–320. Београд: Српска академиџа наука и уметности — Одељење језика и књижевности — Одбор за српски језик у светлу савремених лингвистичких теориџа.

* * *